

EVOLUȚIA ECONOMIEI ROMÂNEȘTI ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

IOAN SCURTU

După secole de lupte și jertfe, în 1918 poporul român și-a realizat unul dintre cele mai scumpe idealuri, acela de a trăi și munci în cadrele unuia și aceluiași stat : România.

Marea Unire din 1918 a deschis noi și ample perspective de ascensiune a poporului român pe scara istoriei : s-a ridicat pe o treaptă calitativ superioară comunitatea statornicită de-a lungul veacurilor între toate provinciile românești, s-a realizat cadrul statal pentru dezvoltarea puternică a bazei materiale a societății, au fost înmănunchiate energiile și capacitățile creatoare ale întregii noastre națiuni.

După Marea Unire, România avea o suprafață de 295 049 km² (față de 137 000 în 1916) și o populație de 18 milioane de locuitori (în 1930), față de 7,2 milioane în 1916 ; în 1940, țara noastră a ajuns la aproape 20 milioane de locuitori¹. A devenit un stat de mărime medie în Europa, aflându-se pe locul 8 ca populație și pe locul 10 ca suprafață, dintre cele 28 de state ale continentului.

România era un stat național unitar, deoarece covârșitoarea majoritate a populației era formată din români : 71,9%. Nici o minoritate națională nu atingea procentul de 10%, ponderea cea mai mare avînd-o ungurii (7,9%), germanii (4,1%) și evreii (4%).

Unirea a fost opera întregului popor, a tuturor claselor și categoriilor sociale, a tuturor partidelor politice. Era deci firesc ca toate acestea să dorească și să acționeze pentru consolidarea și dezvoltarea statului național unitar român. Asupra căilor de dezvoltare au existat puncte de vedere diferite, inclusiv privind structura economică a țării.

Ca urmare a Unirii a crescut potențialul economic, baza materială a societății. Astfel, comparativ cu anul 1916, suprafața arabilă a sporit de la 6,6 milioane ha la 14,6 milioane, cea acoperită cu păduri de la 2,5 milioane la 7,3 milioane, rețeaua căilor ferate de la 4 300 km la 11 000 km, forța motrice a industriei a crescut cu 235%.

S-au creat condițiile necesare fructificării la scară națională a bogațiilor solului și subsolului, modernizării întregii structuri economice a țării. Între întreprinderile și ramurile economice s-au stabilit legături directe, s-a realizat o restructurare cantitativă și calitativă a aces-

¹ Toate cifrele din această lucrare sînt preluate din : *Enciclopedia României*, vol. III și IV, f.a. ; Léon Pierre, *Histoire économique et sociale du monde*, tom 5, Paris, 1977 ; „Anuarul statistic al României. 1937—1938”, București, 1939 ; „Annuaire statistique de la Société des Nations. 1938/1939”, Geneva, 1939 ; Marcela Felicia Iovanelli, *Industria românească, 1934—1938*, București, Edit. Acad., 1975 ; D. Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, București, Edit. Acad., 1975.

tora, s-a mărit masa mijloacelor de producție cu efecte pozitive asupra dinamicii vieții economice în ansamblul ei. Lichidarea dominației străine asupra unei mari părți a teritoriului românesc (Basarabia, Bucovina și Transilvania), desființarea oricăror bariere vamale din interiorul spațiului național, posibilitățile sporite de valorificare a resurselor naturale au permis structurarea unui complex economic unitar și dinamic, apt pentru o dezvoltare și modernizare rapidă.

În legătură cu evoluția economică a României s-au conturat două opțiuni fundamentale: neoliberală și țărănistă. Promotorii concepției neoliberale — care nu se circumscria strict în cadrele Partidului Național-Liberal — apreciau că România se găsea la începutul dezvoltării capitaliste și că progresul statului național unitar român era condiționat de dezvoltarea industriei. Ștefan Zeletin o afirma fără echivoc: „Viitorul nostru e legat de această chestiune vitală pentru noi: ne trebuie o mare industrie”² La rîndul său, Vintilă Brătianu scria: „Țara noastră are toate condițiile materiale pentru a fi un stat industrial complet”³; el se referea la bogățiile solului și subsolului, la capacitatea de muncă a poporului român, la posibilitățile de formare a cadrelor, la disponibilitățile de capital, la existența unei piețe interne capabilă să absoarbă produsele industriale. Neoliberalismul a înțeles legătura indisolubilă dintre dezvoltarea industriei și modernizarea generală a țării, precum și dintre industrializare și asigurarea independenței naționale. Semnificative sînt argumentele lui Mihail Manoilescu: „Productivitatea industrială este atît de covîrșitor mai mare decît productivitatea agriculturii, încît renunțarea la industrializare este pentru orice țară renunțarea la orice viitor economic”⁴. Iar Victor Slăvescu aprecia: „Nu avem nici un interes ca economia noastră națională să alimenteze anual centrele din Apus cu însemnate venituri obținute din exploatarea bogățiilor noastre”⁵. Din contră, prin dezvoltarea industriei proprii, prin limitarea penetrației capitalului străin se asigura menținerea în țară a acestor venituri, creșterea bogăției naționale, consolidarea independenței României.

Țărănismul pornea de la realitatea că România avea o structură economică agrară, și ca atare, principala ramură a economiei naționale trebuia să rămînă agricultura. Nu era însă vorba de o agricultură tradiționalistă, ci de una modernă, întemeiată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, după modelul practicat în Danemarca. Se avea în vedere „industrializarea agricolă, începînd cu creșterea rațională a animalelor și industrializarea produselor și derivatelor lor pentru a evolua de la regimul exclusiv cerealist la unul mixt, cu produse variate, și a introduce un nou echilibru în economia agricolă”⁶. Țărăniștii apreciau că de dezvoltarea agriculturii depindeau aprovizionarea pieței interne,

² Ștefan Zeletin, *Economia politică pentru clasa a VII-a de liceu*, ed. a II-a, București, 1930, p. 18.

³ Vintilă I. Brătianu, *Probleme ce se pun pentru înfăptuirea și consolidarea României Mari*, în „Democrația”, nr. 1 din februarie 1919.

⁴ „Democrația”, nr. 5 din 17 mai 1929.

⁵ Victor Slăvescu, *Organizația de credit a României*, București, 1922, p. 151.

⁶ *Programul Partidului Național-Țărănesc*, București, 1935.

creșterea nivelului de trai al poporului, balanța comercială externă activă, asigurarea bazei necesare pentru celelalte ramuri ale economiei naționale. Virgil Madgearu ținea să precizeze că „nu se poate vorbi de agrarianism contra industrialism“, că între cele două ramuri economice trebuie să se realizeze „o întregire reciprocă“⁷. Țărăniștii se pronunțau pentru dezvoltarea acelor ramuri industriale care aveau asigurată baza de materii prime în țară, în primul rând a celor pentru prelucrarea produselor agricole, a petrolului, gazului metan și cărbunelui.

Deosebiri existau și în ceea ce privește antrenarea capitalului străin în economia românească. Neoliberalii promovau politica „prin noi înșine“, pronunțându-se pentru limitarea penetrației capitalului străin, pentru asigurarea unei majorități românești în toate ramurile și întreprinderile. Dimitrie Drăghicescu scria încă din 1922: „Politica românească nu va putea avea alt țel decât o rezistență tot mai dîră contra unei tendințe de exploatare economică și financiară internațională și o sustragere, o eschivare progresivă de la acapararea și exploatarea financiară străină deja înfăptuită“⁸. Victor Slăvescu aprecia că existau capitaluri „de colaborare“ și capitaluri „de exploatare“, și preciza: „capitalul străin să vină să lucreze în casa românească, iar nici într-un caz, capitalul românesc în casă străină“⁹.

Țărăniștii se pronunțau pentru politica „porților deschise“ în fața capitalului străin. Virgil Madgearu explica: „Noi deschidem porțile României pentru a reîntra în circuitul capitalului internațional și pentru a putea să se refacă astfel economia națională“. El era convins că penetrația capitalului străin „nu va aduce o mană cerească“ și că „totul în această materie este o problemă de forță. Dacă nu există rezerve naționale de capital și dacă nu există rezerve de forțe calificate de toate categoriile într-o țară, pot să se facă toate îngrădirile, se va trece peste ele de cite ori va fi în joc un plasament rentabil de capital. Capitalul străin va pătrunde pe căi piezișe, va plăti și tot va intra, tot va stăpîni, tot va domina viața economică a țării“¹⁰.

În perioada imediat următoare Unirii din 1918, în fața economiei românești se puneau două probleme esențiale: aceea a refacerii economice, a vindecării rănilor pricinuite de război și de ocupația străină, și aceea a integrării la scară națională a tuturor ramurilor economice, valorificarea cadrului politico-statal nou creat.

Nivelul de la care se pleca era foarte scăzut: în 1919 se realiza doar 20—25% din producția anului 1913, ceea ce însemna — după aprecierea specialiștilor — o involuție de 10—15 ani. Practic, întreaga economie națională era dezorganizată. În 1919, România, care fusese una dintre țările exportatoare de cereale, a fost nevoită să importe grâu pentru hrana populației.

⁷ Virgil Madgearu, *Țărănismul*, București, 1923, p. 7.

⁸ Dimitrie Drăghicescu, *Partide politice și clase sociale*, București, 1922, p. 10—11.

⁹ Victor Slăvescu, *Capitaluri de colaborare și capitaluri de exploatare*, în „Economia națională“, nr. 1/1923, p. 11.

¹⁰ Virgil Madgearu, *Agrarianism, capitalism, imperialism*, București, 1936, p. 7.

În agricultură se făcea simțită lipsa brațelor de muncă, a rezervelor de sămânță, precum și a vitelor. Industria era afectată de lipsa materiilor prime, de pierderea unei mari părți a utilajelor. Transporturile erau complet dezorganizate, parcul de vagoane și locomotive reprezenta doar 30% din necesar. Sistemul financiar se caracteriza prin inflație și circulația paralelă a mai multor monede (leul Băncii Naționale a României, leul emis de ocupanții germani, coroana austro-ungară și rubla rusească).

A fost necesar un efort cu adevărat eroic pentru depășirea acestei situații și asigurarea dezvoltării economice a țării. În anii 1919—1922 s-au luat măsuri energice pe linie guvernamentală, care au avut ca rezultat înfăptuirea reformei agrare și organizarea producției agricole pe baza micii proprietăți, refacerea întreprinderilor industriale și acordarea de credite pentru înființarea altora noi, recuperarea materialului rulant confiscat de statele foste inamice și trecerea la fabricarea de locomotive în țară, alcătuirea bugetului României.

A urmat o perioadă de puternică dezvoltare, întreruptă de criza economică mondială din 1929—1933, după care s-a înregistrat un adevărat avânt economic, care a culminat cu anul 1938.

Ramura cea mai dinamică a economiei naționale a fost industria, care a beneficiat de importante resurse de materii prime, de sprijinul guvernului prin politica de credite și prin legislația avantajoasă de cadrele formate în școala românească, atât a celor cu pregătire medie (maiștri), cât și a celor cu pregătire superioară (ingineri).

S-a dezvoltat industria extractivă, în primul rând cea a petrolului, cantitatea de țiței extras crescând de la 920 000 tone în 1919 la 8,7 milioane tone în 1936 (în 1938 s-au extras 6,5 milioane tone). România se afla pe locul 6 din lume, fiind depășită de SUA, URSS, Venezuela, Iran (inclusiv Bahrein) și Indiile Olandeze. Dacă exceptăm URSS, România se afla pe primul loc din Europa în ceea ce privește cantitatea de țiței extras.

S-a dezvoltat și industria carboniferă, lignitul extras sporind de la 1,5 milioane tone în 1921 la 2,3 milioane în 1938. România avea, în 1938, o producție de aur cifrată la 5 465 kg, aflându-se pe locul al doilea în Europa (după Suedia). Și în privința gazelor naturale, țara noastră se afla pe locul al doilea în Europa, după URSS.

Rezultate bune s-au obținut în industria alimentară (mai ales la zahăr, bere, uleiuri vegetale, spirt, paste făinoase, conserve de pește). Industria pielăriei se remarcă prin producția de încălțăminte, renumite fiind marile întreprinderi Dermata (Cluj), Turul (Timișoara), Talpa și Mociornița (București).

România dispunea de o industrie textilă dezvoltată, cu războaie mecanice și filaturi la nivelul tehnicii mondiale. Menționăm câteva mari întreprinderi: Filatura Românească de Bumbac (București), Întreprinderile Textile (Arad), Dorobanțul (Ploiești), Scherg (Brașov), Fabrica de Postav (Buhuși).

Dezvoltată era și industria lemnului, fabricile de cherestea fiind bine utilizate. O pondere mare o aveau mobila, placajele, hîrtia, (între cele mai renumite fabrici din Europa fiind Letea-Bacău și cea din Bușteni).

O creștere spectaculoasă a cunoscut industria chimică. Se cuvine subliniat faptul că 95% din țițelul extras se rafina în țară, România dispunînd de mari rafinării precum : Astra Română, Steaua Română, Concordia, Româno-Americană, Unirea, dotate la cel mai înalt nivel al tehnicii mondiale. Țara noastră producea cauciuc sintetic (la Uzinele Chimice București), explozivi (la Nitramonia-Făgăraș), negru de fum (la Tîrnăveni), cosmetice (la Nivea-Brașov) etc.

În ceea ce privește industria energiei electrice este de menționat că România era independentă din punct de vedere energetic ; în 1938 puterea instalată era de 5,1 milioane kwh. Consumul cel mai mare îl avea industria, abonații particulari fiind în 1938 de 436 000 (la o populație de 19 milioane de locuitori).

Se pun bazele industriei electrotehnice, care în scurt timp obține rezultate spectaculoase : la Reșița se produceau motoare electrice, convertizoare, transformatori electrici ; la Fieni, București și Cluj existau fabrici de becuri, la Iron (București) și Radio-Tehnica (Arad) se produceau aparate de radio.

Industria siderurgică era concentrată la Hunedoara, dar existau și alte centre, România realizînd oțel, tablă, articole de menaj, sîrmă (la Cîmpia Turzii), țevi (la Malaxa) etc.

Și industria constructoare de mașini a cunoscut o evoluție pozitivă. În 1922 s-au produs primele locomotive (la Reșița, apoi și la Malaxa), vagoane de toate tipurile : călători, mărfuri, cisterne (la Arad), nave (la Turnu Severin, Constanța, Galați, Oltenița), autobuze (la Arad), cazane cu abur (la Vulcan-București). Cea mai importantă realizare a industriei românești au fost avioanele, fabricate la IAR (Brașov). Avionul IAR-81 se afla pe locul al patrulea din lume în privința vitezei, iar IAR-80 pe locul al treilea din Europa ca plafon de zbor (11 500 m) și viteză (530 km/h).

Agricultura a rămas principala ramură a economiei naționale. În structura proprietății agrare s-au produs mutații substanțiale. Din cele 9 242 930 ha cît reprezentau moșile de peste 100 ha s-au expropriat 6 123 789 ha, adică 66,2%. Ponderea cea mai mare o avea, după înfăptuirea reformei agrare, proprietatea agrară mică (pînă la 10 ha) ; aceasta deținea 73,7% din totalul suprafeței agrare a țării. S-au depus eforturi, pe linie guvernamentală, pentru sprijinirea micilor proprietari, dar rezultatele au fost modeste. O puternică frînă în calea modernizării producției agricole a constituit-o suprapopulația agricolă. Un reputat specialist în probleme agrare scria : „Dacă un american ar veni în România, unde munca este de 26 de ori mai ieftină decît în Kansas, desigur că ar lăsa secer-treierul la o parte și chiar sistemul de monocultură și s-ar

gindi la valorificarea brațelor și la un sistem de cultură mai variat¹¹. Productivitatea la ha a rămas scăzută (12,5 chintale la grâu, 13,6 chintale la porumb); producția totală de cereale a atins cel mai înalt nivel în 1929 (13,6 milioane tone). România se situa pe locul întâi în Europa la producția globală de porumb și pe locul 5 la cea de grâu (după Franța, Italia, Spania și Germania). Sporuri însemnate s-au realizat la creșterea vitelor (spre exemplu, în 1938, România avea 1,5 milioane cabaline, 10 milioane ovine, 2,5 milioane porcine). Consumul intern era foarte bine acoperit, existind, realmente, o abundență de produse agricole în perioada interbelică (exceptând anii 1919—1921).

Transporturile au cunoscut și ele o evoluție pozitivă. S-a realizat, mai ales în anii 1929—1933, o rețea rutieră modernă, s-a introdus transportul interurban cu autobuzul (din 1921). Progrese importante s-au înregistrat în domeniul transporturilor feroviare, prin modernizarea sistemului de semnalizare și dirijare, acoperirea necesarului de vagoane și locomotive. S-au construit noi linii pentru căile ferate (Ilva Mică-Vatra Dornei, Caransebeș-Reșița, Tulcea-Babadag, Eforie Sud-Mangalia), a început construirea liniilor Bumbesti-Livezeni și Salva-Vișeu, care se vor termina după 23 August 1944.

România dispunea de un important transport prin conducte (de circa 760 km), care legau zona petrolieră din Valea Prahovei cu Bucureștiul, Constanța și Oltenița. De asemenea, țara noastră avea un modern transport aerian, cu 9 linii interne, iar în 1920 a creat, împreună cu Franța, cea dintâi companie aviatică internațională din lume (pentru traseul Paris—Viena—Budapesta—Belgrad—București—Istanbul).

Transportul pe apă era asigurat de Navigația Fluvială Română și de Serviciul Maritim Marin, companii care se bucurau de încrederea călătorilor români și străini.

Telefonia a înregistrat progrese notabile. În 1927 s-a inaugurat prima centrală telefonică automată (în Bulevardul Dacia din București), iar prin construirea Palatului Telefoanelor (ca urmare a concesiunii acordate firmei americane International Telephone and Telegraph din New-York), care a intrat în funcțiune în 1933, România dispunea de o aparatură la nivel mondial. Numărul posturilor particulare a ajuns în 1938 la circa 95 000.

În ceea ce privește radiofonia, este de precizat că în 1925 au început emisiuni experimentale cu public, iar la 1 noiembrie 1928 s-a inaugurat postul național de radio. În 1938 numărul abonaților era de circa 220 000.

Finanțele au constituit un sector dificil al economiei românești. Realizarea unificării monetare în 1920 nu a putut opri procesul inflaționist. În anii 1922—1926 guvernul liberal a urmărit să revalorizeze leul (aducându-l la cursul din 1915), dar a eșuat în acțiunile sale. Din 1927 s-a mers pe calea stabilizării monetare, înfăptuită în 1929, când cursul leului a fost fixat la un nivel de 32 ori mai mic decât cel de

¹¹ Nicolae Cornățeanu, *Tractorul și secerătoarea-treierătoare în agricultura noastră*, București, 1933, p. 54—55.

dinaintea războiului. După o perioadă de stabilizare, s-a înregistrat un proces de devalorizare (în 1936 aceasta era de 36%, oficial recunoscut). Leul a rămas o monedă liber convertibilă, participând la operațiunile de bursă din Europa și SUA.

Datoria externă a crescut de la 2,9 miliarde lei în 1921 la 141 miliarde în 1933 (cel mai înalt nivel, ca urmare a împrumuturilor, contractate de guvernele național-tărăniste), scăzând apoi la 80 miliarde lei în 1938. Dacă în 1933 datoria externă absorbea 38,4% din buget, în 1938 ponderea acesteia s-a redus la 7%, făcând achitarea ei mai suportabilă pentru contribuabilii români. În 1941, când România a suspendat plata datoriei externe, aceasta era de 63 miliarde lei. Este de precizat faptul că între 1922—1940 transferul de profit și de capital, împreună cu anuitățile datoriei publice externe s-a ridicat la 403 miliarde lei, adică de 13,4 ori bugetul național pe anul 1938, cel mai substanțial buget din perioada interbelică.

O problemă cu care s-a confruntat economia românească a fost aceea a capitalului străin. În 1916 ponderea capitalului străin în industria României (vechiul regat) era de circa 80% (în industria petrolului procentul atingea 98%). Ca urmare a efortului de dezvoltare prin forțe proprii, a creșterii puterii economice a țării, ponderea capitalului străin în industrie s-a redus la 37% (în industria petrolului acesta avea 70% din totalul capitalului). Pe ansamblul economiei românești, ponderea capitalului străin s-a redus la 21%.

Comerțul exterior al României a plecat de la un nivel foarte scăzut în 1919, după care a cunoscut creșteri importante. Balanța comercială a fost în general activă. În anii crizei economice s-a practicat o politică de fortare a exportului, deși prețurile la produsele românești cunoșteau o scădere sensibilă (în 1929 valoarea unei tone exportate era de 4 000 lei, iar în 1932 de 1 800 lei; dacă în 1929 se exportau 6,6 tone de produse românești pentru 1 tonă de produse străine, în 1932 raportul era de 14,5 tone pentru o tonă).

Ca urmare a mutațiilor survenite în economia națională, cerealele au pierdut primul loc la export, în frunte trecând produsele petroliere (cu 42% din totalul exportului românesc). O altă caracteristică o constituie creșterea controlului de stat asupra comerțului exterior, care din 1934 viza 9/10 din totalul acestuia. În același timp s-a înregistrat o creștere a importului de materii prime (de la 9,6% în 1930 la 33,8% în 1939) și o scădere a importului de fabricate (de la 65% în 1930 la 33% în 1939).

Toate aceste date, concrete arată o evoluție pozitivă, care în 1938 atingea apogeul. În acel an industria producătoare de mijloace de producție avea o pondere de 45,5%, iar cea producătoare de mijloace de consum de 54,5% din totalul producției industriale, ceea ce arată o sensibilă apropiere între cele două mari grupe. Industria românească acoperea 80% din necesarul intern de produse industriale. Pe ramuri, valoarea producției avea următoarea ordine: 1. chimică (inclusiv petrol); 2. metalurgică; 3. textilă; 4. electrotehnică; 5. pielărie; 6. hârtie și arte grafice; 7. alimentară.

Contribuția ramurilor economiei naționale la produsul social și la venitul național era următoarea, în 1938 :

ramura	produsul social %	venitul național %
industria	39,0	30,8
agricultura și silvicultura	30,1	38,1
construcțiile	5,4	4,4
transporturile	6,4	6,5
circulația mărfurilor	11,2	14,9
alte ramuri	7,9	5,3

De aici rezultă că ramurile neagricole (industria, construcțiile, transporturile) aveau o pondere de 50,8% la produsul social și de 41,7% din venitul național. Aceste date arată limpede că România încetase să mai fie un stat agrar, devenind un stat agrar-industrial.

Indicatorul cel mai sintetic privind dezvoltarea economică a unei țări este venitul național. În 1938, acesta se prezenta astfel :

România — 110 dolari
 Turcia — 62 dolari
 Grecia — 76 dolari
 Portugalia — 81 dolari
 Bulgaria — 89 dolari
 Polonia — 94 dolari
 Iugoslavia — 106 dolari
 Ungaria — 108 dolari
 Franța — 246 dolari
 Anglia — 490 dolari
 SUA — 512 dolari (cel mai înalt din lume la acea dată).

Aceste date arată limpede că, deși era în urma unor state dezvoltate ale lumii, România se găsea într-o situație avantajoasă comparativ cu statele vecine, de care o lega un destin istoric comun.

Înfrângând numeroase obstacole — între care distrugerile din timpul primul război mondial, ravagiile crizei economice din 1929—1933, presiunea monopolurilor străine —, poporul român a muncit cu dăruire și eroism pentru dezvoltarea economică a patriei sale, asigurând o bază materială trainică pentru statul național unitar făurit în anul 1918.